

DEN RIGTIGE MÅDE AT LÆSE BIBELEN PÅ

Jeg vil her forsøge at beskrive, hvordan man skal læse Bibelen. Jamen, er det ikke klart? Netop ikke, når man ser på kirkehistorien og konflikten med protestantismen, hvor det var et af hovedpunkterne.¹

Ordet 'teologi' er så mærkeligt det kan lyde et kunstigt ord opfundet i Middelalderen². Det er et græsk ord, men fandtes hverken i oldtiden i Grækenland eller i det første årtusind i kirkens historie. Ordet 'teolog' blev nogle gange brugt i den græske oldtid om personer, der havde et særligt forhold til en eller anden græsk gud. Oldkirken overtog dette ord for at betegne en af de tolv apostle, nemlig Johannes. Han var teologen. Kun en gang imellem betegnede kirken andre særlige personligheder med ordet teolog, men selve ordet teologi fandtes ikke. Hverken 'teolog' eller 'teologi' bruges i NT. Så udtrykkene er ikke "bibelske".

Da man i Middelalderen begyndte at oprette universiteter manglede man et ord for studiet om den kristne tro. Det kendte græske ord filosofi var formodentlig modellen for det nye ord teologi, som så kom til at betyde 'læren om Gud'. Det blev et fag, det vigtigste, på universitet. Man brugte den oldgræske filosofi som grundlaget for at udvikle en lære om Gud, en teologi, som skulle være en uddannelse af præsterne. Man ville med den menneskelige intelligens beskrive og sammenfatte kirkens lære om Gud. Derfor begyndte man også at skrive dogmatiker og katekismer, der skulle fremstille den kristne (katolske) tro. Denne forståelse af teologi har gennemsyret kirkens undervisning på alle niveauer indtil i dag. Teologi betyder på den baggrund ikke Guds lære, men læren om Gud. Men ordet kan rent sprogligt forstås på en ny måde, nemlig som Guds lære. Lærebogen er derfor Bibelen. Men det skal bemærkes til slut, at vi ikke har præcise oplysninger om, hvornår 'teologi' dukkede op i den kristne tradition.

Jeg er derfor begyndt systematisk at tale om bibelteologi, dvs. hvad siger Bibelen, Guds ord, til os om Gud, hans værk og åbenbaring? Bibelen er Guds måde at se på virkeligheden på. Det er i denne betydning, jeg nu bruger ordet teologi. Det er Gud, der skal undervise os, og det gør han primært gennem Bibelen.

Det hører med i dette sammenhæng at understrege, at Bibelen ikke var grundbogen i teologien i Middelalderen. Det var teologernes værker, der var basis for teologisk videnskab. Det hang nok sammen med, at man kun brugte den latinske Vulgata bibel, altså en oversættelse af grundteksterne, hebraisk, aramaisk og græsk. Kirkens formelle teologi op til i dag har ikke primært været bibelsk.

Helt op til vor tid hører man om præster, der fortalte f.eks. konvertitter, at de ikke måtte have en Bibel og læse i den. Det har kirken som sådan aldrig bestemt, men det var den populære forståelse: Det var protestanter, der læste i Bibelen, ikke katolikker. Og det svarer faktisk til den historiske virkelighed.

I begyndelsen af 19-hundrede tallet udviklede den katolske kirke en ny måde at læse Bibelen på. Grunden var, at der var opstået utrolig mange såkaldte bibelvidenskaber, der skyggede for Bibelen som Guds ord, fordi man fokuserede på Bibelen som menneskelig litteratur. Det var især

¹ Se også min tekst: 'En teologi om Bibelen'.

² Dette afsnit er helt nyt. Først sidste år "opdagede" jeg, at ordet teologi kunne forstås på to måder, og at det var et kunstigt ord.

protestantiske teologer, der udviklede denne forståelse, som stadig er dominerende f.eks. i Danmark, men det påvirkede også katolske teologer.

Det var pave Leo XIII (1878-1903), der først så problemet og forfattede en rundskrivelse om emnet, *Providentissimus Dei* (1893). Pave Pius X, (1906-1914) tog initiativet til at udvikle en korrekt bibelteologisk metode, og det var en af de ledende professorer ved Gregoriana universitetet, der fik til opgave at grundlægge et særligt bibelinstitut med den opgave at udvikle en "katolsk" måde at læse Bibelen på både som menneskeværk og som Guds ord: Hvordan kunne de to aspekter forenes?

Kirken har derfor i løbet af det sidste århundrede arbejdet med dette spørgsmål, og den nu afdøde pave Benedikt XVI har i en synodalskrivelse af 2010 efter en bispesynode om emnet (2008) lavet en sammenfatning, hvor han både forklarer problemet, uddyber problematikken teologisk, slår fast som noget epokegørende, at Bibelen er og forbliver kirkens dogmatiske grundlag, som skal have prioritet i præstestudiet, i kirkens pastorale liv og i den enkeltes trosliv. Det er Bibelen, Guds Ord, der er vores åndelige næring, både personligt og som kirke. Uden bibellæsning vil vores tro uddø eller blive alvorligt svækket og ikke vokse og uddybes. Med andre ord, siger paven, er bibellæsningen absolut nødvendig. Han forklarer derefter konkret, hvordan man skal læse Bibelen på den rigtige måde, og det viser sig, at det ikke er ligetil. Jeg vil derfor redegøre for den rigtige måde at læse Bibelen på, men vil som indledning sige, at meget få af os, præster og almindelige kristne, forstår, hvordan vi i praksis skal bære os ad. Det ved jeg af personlig erfaring. Det kræver faktisk undervisning, som jeg vil forsøge at give her.

På baggrund af nutidig bibelforskning vil jeg sammenfatte problematikken på følgende måde:

Den verden GT afspejler, kan vi med nutidig forståelse kalde for mytologisk. Det vil jeg forklare. 'Mythos' er et gammelt græsk ord og betyder: Ord, tale, fortælling, opdigtet fortælling. Menneskene har siden skabelsen vidst, at der var "mere mellem himmel og jord". Det er endda klassisk katolsk lære, at alle mennesker i princippet med deres fornuft ved, at der er en Gud. Men man kunne ikke komme i kontakt med denne usynlige og fjerne Gud. Menneskene begyndte derfor at "digte" om det guddommelige og det åndelige. Mythos var et sådant redskab. De gamle grækere (fra 700-tallet f. Kr.) udviklede en ny måde at tale om det guddommelige og det åndelige i livet: den filosofiske måde. Den moderne verden har udviklet en tredje (fjerde) måde: den videnskabelige måde. Teologi er også en måde, kirken udviklede i Middelalderen: hvordan kan vi bruge vor menneskelige fornuft til at tale om troens verden³?

Hvor vil jeg hen? Give nøglen til at forstå de bibelske tekster især i GT. Man kan stort set slå fast, at Israel også havde den mytologiske opfattelse af verden herunder Gud. Derfor spiller fortællinger, billeder og symboler en afgørende rolle også i GT. Kort fortalt, så er det bibelske sprog primært et mytologisk sprog. Derfor må vi ikke læse teksterne med vores moderne øjne. Vi skal 'lytte til', hvad de bibelske forfattere vil sige ved hjælp af deres "mytologiske sprog". Det er faktisk pave Benedikt XVI' anliggende i skrivelsen *Verbum Domini*. Vores gode H. C. Andersen brugte eventyr (= "myter") for at meddele os det, han havde på hjertet. "Kejserens nye klæder" og den "lille havfrue" er eksempler på det. Men også Jesus selv brugte lignelser i sin undervisning og ikke abstrakt teologi. Det er faktisk først i vor tid, at (de katolske) teologerne har forstået det og derfor læser Bibelen på en ny måde.

³ Med denne oversigt peger jeg på nogle afgørende problemstillinger, nemlig Guds selvåbenbaring, Guds Ord, og vor forståelse af virkeligheden.

Vi kan teologisk udtrykke det således: Guds evige Ord brugte menneskelige ord og forestillinger, da han begyndte at tale til Abraham, for ellers kunne Abraham ikke forstå, hvad Gud sagde til ham. Guds selvåbenbaring begynder med, at han går ind i menneskers åndelige og sproglige verden og taler deres sprog. Guds evige Ord, Jesus, bliver jøde og begrænser sit sprog til hebraisk, aramaisk og måske lidt græsk. Hele Guds selvåbenbaring er vævet ind i den semitiske verden. Det forstod evangelisten Lukas, om nogen. Han kom jo fra den græske verden. Det kan vi ikke fatte, det er i strengeste forstand et mysterium. Men sådan er det.

Grunden til vanskeligheden ved at læse Bibelen korrekt er, at Bibelen er Guds ord men også samtidig menneskers ord i en helt anden kultur end vores. Dertil kommer, at de fleste læser Bibelen i en oversættelse, som ikke fuldstændig kan dække over originalteksternes mening. Der er derfor også en oversættelsesproblematik.

Her er så min vejledning til at forstå og læse Bibelen rigtigt, inspireret af pave Benedikts og biskoppernes opfordring til os alle:

1. Vores tro understreger, at Bibelen er Guds tale til os, men teksten er ikke blevet til som et diktat, hvor den bibelske forfatter har nedskrevet, hvad Gud har sagt. Det eneste eksempel på "diktat" finder vi i Johannes Åbenbaring (kap. 2-3), hvor Jesus direkte "dikterer" til Johannes, hvad han skal skrive til de syv menigheder i Lilleasien. Generelt har Gud ikke dikteret Bibelen.

2. De enkelte forfattere er blevet inspireret af Helligånden, og det betyder, at Han har oplyst dem om det, Han ønskede at kommunikere; men Han har brugt deres forudsætninger, sprog og kultur til at skrive, hvad de havde på hjertet, dog kun, hvad han ønskede, de skulle skrive. De har givetvis ikke altid været sig bevidst, at de var inspireret af Helligånden. Guds Ord tager derfor skikkelse af menneskers ord. Sagt meget konkret: Gud begyndte først at tale hebraisk, så aramaisk og til sidst græsk. Det vil sige, at Han bevidst begrænsede sig til disse sprogs muligheder og til forfatternes muligheder og begrænsninger, som han dog kontrollerede, så teksten kunne accepteres som Guds ord. Det er en teologisk sandhed, men også et mysterium, som vi ikke fatter. Det er kernen i katolsk bibelforståelse: Bibelen er litteratur i menneskelig forstand, men samtidig Guds ord!

Helt konkret betyder det, at Guds evige Ord i en vis forstand identificerer sig med den bibelske forfatter. Denne forfatter og Guds evige Ord taler i forening. Der er i teksten, som vi læser, en identitet mellem forfatteren som menneske og Guds Ord. Det er en alvorlig udfordring. Det fatter vi ikke. Guds Ord påtager sig allerede i denne situation menneskelig skikkelse med al den begrænsning, det medfører. De forkerte forestillinger om Gud og om, hvad der er godt og ondt, overtager Guds Ord uden at bekræfte, at de er rigtige. Det er forfatteren med alle sine begrænsninger, Guds Ord identificerer sig med. Han indbyder os på samme måde til at identificere os med forfatteren. Det er virkelig en trossituation. Men budskabet er, at Guds Ord er kommet for at opsøge os, ligegyldig hvor langt vi er fra ham, for at føre os ind i den guddommelige sandhed. Teologien bruger derfor udtrykket 'åbenbaringshistorie'.

3. Når vi læser den hellige Skrift på denne baggrund, skal vi derfor i første omgang ikke læse den som Guds Ord, men som de enkelte forfatters ord: Hvad vil den og den forfatter sige til dem, han skriver til og til os, der læser det? Vi skal læse disse skrifter som menneskelige værker, ligesom vi læser andre litterære værker. Denne sandhed kan mange kristne nok have svært ved at forstå og acceptere, for hvor er Gud så henne? Pave Benedikts teologiske forklaring er ganske enkel: "Ordet blev kød". Guds evige og almægtige ord blev kød, dvs. begrænsede sig til menneskeord. Det er menneskevordelsens mysterium. Jesus underviste og forkyndte alene på aramaisk, jødernes

daglige sprog, og ikke på græsk, datidens universelle sprog, eller latin, kejserdømmets officielle sprog. Han kunne derfor umiddelbart kun udtrykke det, han havde på hjerte med de aramaiske ord, han havde til rådighed. Det er konsekvensen af menneskevordelsen: Jesus blev ikke et menneske, generelt forstået. Han blev jøde med alt, hvad dette indebar. Derfor spiller jødedommen også en afgørende rolle i evangelierne og i NT i øvrigt.

4. Når vi læser Bibelens forskellige tekster bliver vi konfronteret med en kultur, der er meget forskellig fra vores indoeuropæiske kultur. Gud har adopteret denne konkrete semitiske kultur og brugt den til at formidle sin lære på kulturens og de enkelte forfatteres præmisser. De efterhånden mange bibeloversættelser på alle mulige sprog afspejler også denne problematik. Ofte kan de ikke gengive originalteksten helt korrekt.

5. Vi skal altså gå ind i en fremmed kultur for at lytte til Guds ord, også selvom vi læser det på vort eget sprog. Når vi accepterer at gå ind i en for os helt fremmed verden og glemme vores egen verden og kultur for et øjeblik, kan Gud tale til os personligt på den måde, han ønsker det. Vi kan sammenligne processen med en valfart til Det hellige Land: Vi ønsker at 'oplevelse' den bibelske verden. Lukas, som kom fra en klassisk græsk verden, opdagede gennem sin kristne tro den jødiske verden og blev fascineret. Hans evangelium går for at være det mest semitiske, hvad formen angår, selvom han skrev på græsk; de aramæisk grundtekster skinner igennem hans græske tekst.

6. Den enkelte bibelske forfatter skal komme til orde: Vi skal lytte til ham. Hvad ønsker han at sige til os med sin tekst? Vi skal ikke primært lytte til, hvad Gud vil sige til os, for så bliver det ofte vores egne fantasier, vi lytter til. Og stort set alle problemer, der i tidens løb er dukket op på baggrund af Bibelens lære om det ene eller andet spørgsmål, skyldes denne forkerte måde at læse Skrifterne på. Det kan lyde helt paradoksalt, men det er sandheden.

7. Når vi læser den bibelske tekst, skal vi først fokusere på teksten selv, hvad der står helt konkret, hvad ordene siger. Bag ordene er der en eller måske flere forfattere, der har noget på hjerte. Især i GT kan der være flere ukendte forfattere bag teksten. Nogle er måske det, vi kalder redaktører. Det er mennesker, der har samlet hellige tekster og udgivet dem for vor skyld. En tekst kan således have flere niveauer. Konklusionen er ikke, at så skal vi "grave" i teksten for at finde ned til den "oprindelige" forfatter, eller hvad der skete den gang. Det er den moderne bibelforsknings fristelse (og opgave). Udgangspunktet er den aktuelle tekst, som altid har et budskab. Et klassisk eksempel er den såkaldte 2. skabelsesfortælling (1. Mos. 2-3). Det var formodentlig et selvstændigt "profetisk" budskab (900-800 tallet f.Kr.?). Redaktørerne af det, vi kalder de 5 Mosebøger, har integreret teksten i en samling af andre tekster, som hver især har et budskab. Både den oprindelige forfatter og redaktørerne har et budskab. Denne tekst er også et godt eksempel på den "forkerte" måde at læse Bibelen på, når vi i dag kalder den for "2. skabelsesberetning" (ligesom kap. 1). Den er en fortælling, som en (profetisk) forfatter har "digtet" med et profetisk budskab, ligesom Jesus jo også gjorde mange gange. Den er ikke en beretning om, hvordan Gud i praksis har skabt verden. Den er en fortælling om Guds forhold til os og vores forhold til ham som hans skabning og til hinanden. Dette forhold gik i stykker. Det er en beskrivelse i et symbolsk sprog af den aktuelle virkelighed⁴. Det er takket være vor tids bibelforskning, at vi kan læse Bibelen på den rigtige måde, idet vi tager hensyn til den litterære genre, som forfatteren bruger. Men fordi

⁴ Jeg har selv grundigt analyseret denne fortælling (1. Mos. 2-3) og er kommet frem til, at mange sproglige detaljer peger på, at den anonyme forfatter kunne være en kanaanæisk konvertit til Israels religion. Meget tankevækkende! Et af argumenterne er hans systematisk brug af Guds navn: Jahve Gud (= med Israels Gud) og ikke 'Gud' alene, undtagen i fortællingen om slangen, en af kanaanæernes guder, hvor slangen kun kalder ham 'gud'.

Gud er aktiv med i denne proces, bliver disse 'menneskeord' også til Guds ord. Det kan ikke forstås, men det er vores tro.

8. Når vi derfor fokuserer på den bibelske forfatters budskab/tekst, får Helligånden en reel mulighed for at undervise os gennem teksten. Det er denne "identitet" mellem Guds Ord og menneskers ord, som er nøglen til at forstå Bibelen som Guds virkelige ord. Helligånden taler gennem den menneskelige forfatter og hans måde at tænke og skrive på, som altid er meget subjektiv, personlig og begrænset. Et godt eksempel er Moses: Hverken Abraham, Isak, Jakob eller Moses troede på, at der kun var én Gud. Monoteismen bliver først en realitet i Israel efter landflygtigheden i Babylon (6. årh. før Chr.). Derfor giver Gud Moses et navn, som er Israels Guds navn, for at de kan påkalde og dyrke ham blandt alle mulige andre guder under dette navn, nemlig Jahve (= "Herren") (2. Mos. 3,13-15), og skelne ham mellem de mange guder som deres egen gud.

9. Guds navn: Jahve/Herren. Jeg mener, at tiden er inde til, at vi i vore oversættelser gengiver Guds navn, hvis det står i den hebraiske tekst. 'Herren', som han kaldes i de fleste oversættelser tilbage til den græske, er ikke en oversættelse, men en respektfuld jødisk titel for Jahve. Jeg foreslår derfor folk, at hvis der i oversættelsen står 'Herren', skal de læse 'Jahve', for det bringer os tættere på Gud, når vi bruger hans navn, sådan som han har åbenbaret det for Moses (2. Mos. 3,13-15). Der er undtagelser. Nogle steder står der faktisk på hebraisk 'herren', som ikke er Guds navn, men en titel. Men det kan man i de fleste tilfælde selv finde ud af på baggrund af sammenhængen.

10. Bibellæsning skal være systematisk. Man skal ikke blot slå op i Bibelen og finde et ord. Man skal tage en tekst og læse den fra A-Z i bidder, som daglig bibellæsning. Bibelen er i virkeligheden et bibliotek, en samling af mange forskellige bøger, i mange forskellige genrer. Man skal derfor ikke åbne Bibelen på side 1 og fortsætte til side 1609 (den autoriserede oversættelse). Jeg foreslår altid, at man begynder med en nytestamentlig tekst, og når man er færdig med den, finder man en gammeltestamentlig tekst osv. Denne veksling mellem NT og GT er af stor pædagogisk betydning. Mange læser kun NT; men GT hører også med til den kristne Bibel, og der er en rød tråd i hele Bibelen, nemlig Guds selvåbenbaring. I alle tekster, men på mange forskellige måder, åbenbarer han for os, hvem han i virkeligheden er, og hvem vi som mennesker i virkeligheden er, og hvordan et menneskeligt samfund skal være for at være menneskeligt. Det gamle Testamente er en lang og systematisk fremstilling af et menneskeligt samfund, og det inspirerede faktisk mange af de kristne fyrster i Europa, da de var blevet kristne og skulle bygge et samfund op.

At GT hører med til den kristne Bibel begrundes med, at når vi kommer til tro på Jesus som Kristus, Israels konge, bliver vi i åndelig forstand 'jøder'. Jødefolkets historie fra Abraham til Kristus bliver derfor også vores åndelige historie. Vi tilhører Guds folk, der begyndte med Abraham. Vi vil ikke kunne forstå, hvem Jesus er, hvis vi ikke kender hans forhistorie. Lukas citerer Jesus for at beskrive hvorledes gæsterne, der kommer fra hele verden, sidder til bords i Guds rige med Abraham, Isak og Jacob (13,22-30). Og Matthæus fortæller, at der kommer 'vismænd' fra Østen (hedninger) for at ære jødernes nyfødte konge i Bethlehem (2,1-12). Begge evangelister lægger megen vægt på forbindelsen mellem de kristne og selve jødefolket (se også Rom.11). Det er NT' teologiske forståelse, at de kristne og jøderne tilhører samme familie takket være Jesus.

11. Bibelen indeholder mange forskellige litterære genrer, som har deres egen logik, som skal respekteres, for at man forstår teksten. Således er der f.eks. en stor forskel på en lovt tekst og en poetisk tekst, en historisk beretning og en historiefortælling (f.eks. 1. Mos. 1-3). De forskellige litterære genre skal læses forskelligt. Her er litteraturhistorien et vigtigt redskab.

12.0 Særligt afsnit om salmerne:

12.1 Vi skal således læse de bibelske salmer og hymner (salmer som findes i andre del af GT og NT) på en speciel måde. De er nemlig poetiske tekster, der som helhed er tænkt til at skulle bruges både som personlige bønner og i gudstjenesten i templet og i synagogen. Kirken har fra dag ét overtaget den bibelske "salmebog" og fortsat den jødiske fromhed og kult. Meget tyder på, at den såkaldte gregorianske måde at synge salmerne på direkte stammer fra synagogen på Jesu tid.

12.2 Hvordan skal vi så bruge disse salmer? De skal ikke bare læses som de andre tekster, idet de er rytmiske og fulde af billeder, og deres stil skal respekteres. Eksempel: *Jahve, vor Herre! †⁵ hvor herligt er dit navn * over hele jorden!* (Salme 8,2)⁶. Dette vers består af tre sætninger. Selv på dansk kan man høre en rytme. Den kan læses med en kort pause mellem hver sætning. De fleste gange består et vers i en salme kun af to sætninger. Prøv engang at læse dette nævnte vers nogle gange og fornem rytmen. Når man beder de bibelske salmer på denne måde, inkluderer man også rytmen, hvilket er vigtigt. Den hører med til genren. Det er sådan salmerne synges f.eks. i klostrene på en gregoriansk melodi. Det tekniske problem er, at versinddelingen i oversættelsen ikke altid er korrekt, men teksten er dog opdelt i verslinjer, så det gør det muligt at læse versene rytmisk, altså med en kort pause mellem linjerne. Når man læser en salme, skal man ikke læse den "indenad", hvis man ikke læser den højt. Ordene skal have en klang i os, dvs. man skal "høre" dem indvendig. Den praktiske måde at gøre det på er at "formulere" ordene med munden, uden at det kan høres. Sådan "læste" man også en tekst i gamle dage. I dag er det "tankerne", der har prioritet og ikke "ordene". Det afspejles ofte, når en lektor "oplæser" en bibelsk tekst i liturgien. Der er det ikke ordene, men meningen det kommer an på! Men så bliver oplæsning ofte umulig at forstå. Selve ordene (også i en oversættelse) har værdi. Man kan godt konkludere, at salmerne og andre bibelske hymner sammenfatter vores forhold til Gud.

12.3 Salmerne er en dialog mellem Gud og forfatteren: Snart taler forfatteren til Gud, snart svarer Gud forfatteren. Vi skal bruge salmerne på følgende måde: Vi skal identificere os med forfatteren og tale til Gud med forfatterens ord, så taler Gud til os i samme salme. Den teologiske begrundelse er, at Helligånden har inspireret en bestemt person til at træde frem for Gud på egne, men også på vores vegne. Gud har ikke udvalgt denne forfatter alene for hans egen skyld, men netop også for vores skyld. Helligånden vil derfor også inspirere os, når vi bruger de samme ord. Inspirere betyder her, at vi får personlig kontakt med Gud. Der opstår en dialog, samtale.

Men der er et problem: Forfatterens forestilling om Gud og livet efter Guds vilje er måske meget fjernt fra vores kristne syn. Hvordan kan jeg så bruge ord, jeg aldrig ville bruge, hvis jeg selv skulle formulere mine bønner? Jo, det kan jeg, fordi jeg også skal identificere mig med Guds folk i dens teologiske og moralske udvikling. Men er den ikke overstået? Nu ved jeg f.eks. at der kun er én Gud, hvorfor skal jeg så gå ind i datidens gudeunivers? Jo, fordi også jeg skal gennemgå en udvikling, så jeg virkelig lære den ægte Gud at kende. Det gør jeg nemlig ikke fra starten, så kan jeg kalde mig nok så meget en kristen (katolik). Det er Guds pædagogik: Jeg skal ikke teologisk og moralsk føle mig bedre end Israel i gamle dage. Den teologiske begrundelse er menneskevordelsen. Selvom Guds evige søn pr. definition er ufejlbar, påtog sig den "faldne" menneskenatur og identificerede sig selv med den faldne menneskeslægt. Mennesket var skabt i Guds billede (1. Mos. 1,27), men fravalgte Gud for selv at blive Gud (1. Mos. 3,4-5). Nu bliver den

⁵ 'Herre': *Jahve*. Tegnene † og * indsættes i disse salmer for at markere versene, som enten består af tre linjer † eller to *.

⁶ Se appendiks: Salme 8.

evige, fuldkomne Guds Søn et menneske i den tilstand, det er i, for at kunne genoprette det guddommelige billede i det faldne menneske. Det er den teologiske forklaring på, hvorfor Gud gik ind i menneskeslægten i et folk, der tilhørte denne faldne menneskeslægt, nemlig Israel. Dette folk afspejler til fulde – ikke Gud – men den faldne menneskeslægt, som vi også tilhører.

12.4 Bibelens ord er på denne baggrund både faldne menneskers ord og Guds ufejlbare ord. Derfor skal vi tage dem i vor mund. Men:

”Ordene” er ord og ikke indre tanker. Selvom de er en oversættelse (mere eller mindre god), både kan og vil Helligånden lægge dem i min mund, hvis jeg ”åbner” den. Det er den virkelige ”åndelige” måde at bede på: Nemlig med Guds ord, også selvom vi ikke altid forstår dem! Det forklarer, hvorfor munkevæsenet siden begyndelsen netop har struktureret deres dag med de bibelske salmer. Kirken i dag opfordrer nu alle til at gøre det samme alt efter de enkeltes muligheder. Selvom f.eks. rosenkransen også er god og afspejler Bibelen, så må den ikke erstatte Guds egne bønner i Bibelen, som han har inspireret til vores brug. De bibelske salmer har været grundlaget for kirkens og de enkeltes tro gennem hele kirkehistorien.

12.5 Jesus lærte sine disciple at bede, da de bad ham om det: Bønnen er ’Fadervor’ (Matth 6,9-13. Luk 11,1-4). Fadervor kan betegnes som overskriften over de bibelske salmer. Jesus har således lært os bede på en bestemt måde med bestemte ord. Sådan skal vi også forstå salmerne. Vi kan også nævne den første del af ’Hil dig Maria’, som jo er en sammensætning af englens og Elisabeths hilsen til Maria. Disse hilsener er Guds hilsen til hende (Luk 1,27. 41). Når vi bruger disse to bønner, bruger vi Guds egne ord. Der er principiel ingen forskel mellem disse to ”kristne” bønner og de bibelske salmer.

12.6 De bibelske salmer er en særlig litterær genre (se 12.3). De er poetiske. Deres genre skal derfor også markeres på den måde, vi læser dem. Den litterære genre på hebraisk, som skal gengives i oversættelsen, kan sammenfattes således: Et vers kan bestå af to linjer eller tre, der er sammenkoblet indholdsmæssigt. Den samme tanke kan gentages i den efterfølgende linje, men på en ny måde. Eller tanken i den første linje kan følges op i den næste linje eller linjer. Hvert vers har ofte således sin egen struktur, som kan være meget kunstfærdig. Linjerne slutter ikke som på vores sprog med en enslydende stavelse, og de har heller ikke en fast rytme, men en gang imellem det samme antal stavelser. De bibelske salmer (og hymner) skal derfor oplæses på dette poetiske grundlag.

En salme har en rytme, som man også skal prøve at gengive, når man læser den ”indenad”. Selv i en oversættelse kan man fornemme, hvordan to – til tre ord sammenkobles. Det er således en virkelig ”kunst” at læse de bibelske salmer. Hebraisk bruger ikke ”lyde”, der klinger sammen, som f.eks. på dansk, men stavelser, der binder ordene sammen i små enheder⁷.

Den gregorianske måde at synge salmerne på afspejler sandsynligvis den originale hebraiske genre⁸. Jeg har nyoversat salme 8 som et eksempel på den hebraiske poetiske genre, se appendiks⁹

⁷ Det kan godt være, at mine læsere ikke kan følge mig, men så må man spørge, hvad det konkret betyder.

⁸ Da vi i sin tid udgav tidebønnen på dansk med gregorianske melodier, manglede vi en dybere indsigt i den gregorianske salmodiering, hvad accenterne angår. Man byttede derfor ofte om på ordenes rækkefølge eller brugte et andet ord for at sangrytmen kunne gennemføres. Det er efter min mening overflødig, og det gik ud over sætningens poetiske karakter.

⁹ Oversættelsen følger M. Dahoods oversættelse, The Anchor Bible, Sl. 8, som afspejler vor tids nye forståelse af den hebraisk tekst på baggrund af samtidens litteratur på nabosprogene.

. Men denne salme har også fået et nyt indhold, fordi den taler om afguder (v6). Prøv at læse den (halvhøjt) mange gange, for at tilegne jer teksten i dens litterære form.

13. Af teologiske grunde og ud fra min erfaring er jeg overbevist om, at den her fremstillede måde at læse Bibelen på vil forny kirken i dens substans og gøre den i stand til at udbrede evangeliet for alle folkeslag i det 3. årtusind. Troen vil vokse og udfolde sig, hvilket er forudsætningen for kirkens frugtbare fremtid og enhed mellem alle kristne: Vi har nemlig det samme trosgrundlag: Guds ord.

14. Når man læser Bibelen på denne måde betyder det åndeligt, at man for en stund forlader sit eget kulturelle og subjektive univers og går ind i det jødiske univers, som Gud har prioriteret som sit jordiske univers: Guds evige Ord forlod sit himmelske univers for at gå ind i det 'jødiske univers'. Man går således ind i det jødiske univers for at møde Gud. Det har en afgørende virkning på en selv, fordi man må "opgive" sig selv og åbne sig for en anden, nemlig Gud. Han får nu plads inde i ens hjerte og kan kommunikere med os, altså tale til os personligt. Denne måde at læse Guds ord på har derfor en afgørende betydning for ens personlige trosliv. Guds ord bliver ens åndelige føde, som skal være ligeså rigelig og nærende som vores fysiske føde.

15. Konklusionen er, at ingen anden nok så åndelig og pædagogisk litteratur kan erstatte Guds eget ord. De kan supplere, men ikke erstatte. Undervisning af børn og konvertitter må derfor starte med Guds ord og slutte med Guds ord. Og endelig må kirken forstå at formidle til de voksne kristne, at de også skal læse Guds ord, hvis ikke deres tro skal dø. Med andre ord: Kirkens aktuelle problematiske pastorale situation, hvor troen mangler eller er svag, kan kun rettes op ved en systematisk bibellæsning på alle niveauer. Det må kirkens hyrder forstå og tage ansvar for.

16. Endelig vil jeg understrege, at bibelstudium og bibellæsning er to forskellige ting. I bibelstudiet koncentrerer man sig om det, vi kalder bibelvidenskaber, dvs. brug af alle de mulige hjælpemidler, vi har for at undersøge teksten. Bibellæsning består i, at man ganske enkelt læser teksten, så godt man nu kan og på det sprog, man bedst behersker, og lytter til, hvad den pågældende forfatter ønsker at fortælle læseren. Denne "menneskelige" lytten åbner ens hjerte for Helligåndens inspiration.

Det skal tilføjes, at nogle af os også må interessere os for bibelvidenskaberne, for at teksten kan fremstå så korrekt som muligt. Men der er i kirken i dag mangel både på ægte bibelteologer og exegeter (bibelforskere), så også vores uddannelsesinstitutioner på alle niveauer trænger til en reform. Det er det, pave Benedikt understregede i sin synodale skrivelse Verbum Domini.

17. Guds ord, Bibelen, er ganske enkelt kirkens grundlag og lærebog, og den kan ikke erstattes af nogen anden lærebog, f.eks. en katekismus, som naturligvis kan være et nyttigt supplement. Bibelen indeholder substantielt hele den kristne tro. Den middelalderlige forståelse i kirken, at Bibelen skal suppleres med den kirkelige tradition er ikke rigtig. Den kirkelige tradition er baseret på Bibelen, derfor skal man begynde med Bibelen. Traditionen, som i øvrigt ikke er et entydigt begreb, er udfoldelsen af Guds ord i kirkens liv. Kirkefædrene i oldkirken er et klart bevis på dette. Deres teologi og forkyndelse handlede altid om undervisning på grundlag af Bibelen. Det var først i Middelalderen, at teologien (som blev et universitetsfag) fik sin egen status, og at man begyndte at skrive teologiske lærebøger og traktater, som i praksis erstattede Bibelen som lærebog. Man kaldte denne genre for "systematisk" teologi og dogmatik (se indledningen om begrebet 'teologi'). Reformationen kan kun forstås på denne baggrund. Den handlede i sidste ende ikke om Guds ord, men om teologi, selvom der netop på dette tidspunkt opstod en bibelsk vækkelse takket være Erasmus af Rotterdam (den dygtige danske (katolske) teolog Poul Helgesen var et eksempel på den

nye bibelvækkelse). Hvis alle kristne nu vil læse kirkens lærebog på den rigtige måde, vil Helligånden kunne forene os igen, så der kun bliver én kirke.

18. Til sidst vil jeg henvise til Pinsen. *"I Jerusalem boede der fromme jøder fra alle folkeslag under himlen. Da nu denne lyd hørtes, stimlede skaren sammen og blev forvirret, fordi hver enkelt hørte dem tale på deres på deres eget sprog. De var ude af sig selv og overrasket og sagde: Er ikke alle de, som taler, galilæere? Hvordan kan vi så hver især høre det på vort eget sprog, som er vores modersmål?"* (AG 1,1-8). Forfatteren Lukas peger på den nye virkelighed, som begyndte med Jesu død, opstandelse, himmelfart og pinse, Helligåndens komme. Udbredelsen af evangeliet om Jesus skal nå ud til alle jordens folkeslag, repræsenteret ved dem, der oplevede pinseunderet og hørte de kristne for første gang forkynde evangeliet om Jesus. Helligånden skal nu "oversætte" det glade budskab om Jesus til alle sprog. Det kaster derfor lys over oversættelserne af Guds ord. Budskabet om Jesus i Guds ord skal oversættes til alle sprog, sådan at alle mennesker skal høre dette budskab på deres eget sprog. Det er i teologisk forstand et "mirakel", hvis det lykkes; men det er Jesu evangeliseringsprogram.

Budskabet er derfor, at nu er Helligånden blevet nærværende i kirken for at gøre den "international". Helligåndens opgave er at "oversætte" evangeliet til alle sprog. Enhver oversættelse af Bibelen, der gengiver den originale tekst på en troværdig måde, er også Helligåndens værk. Helligånden skal inspirere oversætterne, så at oversættelsen gengiver den originale udgave af Guds ord på en rigtig måde. Teologisk kan vi godt se en sammenhæng mellem Bibelen inspireret som Guds ord og en oversættelse inspireret af samme Helligånd. Det kræver naturligvis, at oversætterne er til Helligåndens disposition. Det samme gælder også dem, der ønsker at være bibelteologer. Det er troens perspektiv. En oversættelse af Bibelen er på denne baggrund en vigtig opgave for kirken: Guds Ord skal lyde på alverdens sprog!

En teologisk sammenfatning af den rigtige måde at læse Bibelen på:

Gud måtte til en vis grad identificere sig med de enkelte forfattere forstået på denne måde: Da han ønskede at genoprette forbindelsen til os mennesker, måtte han træde ind i vores univers. Det gjorde han i forhold til udvalgte personer begyndende med Abraham. Menneskeverdenen var radikal afskåret fra Guds verden, som den oprindeligt havde forbindelse til, da han skabte mennesket. Han måtte acceptere, at de tænkte og opførte sig helt anderledes, end han gjorde. Han måtte også træde ind i deres sproglige univers, f.eks. hebraisk, som var et mindre sprog kun talt af relativt få mennesker. På baggrund af de enkelte menneskers menneskelige begrænsninger og ofte forkerte forståelse f.eks. på det religiøse og moralske område, måtte han tage kontakt med disse mennesker for at føre dem tilbage til den guddommelige virkelighed.

For at vi for alvor kan møde Gud i de enkelte tekster, må vi gøre det samme: acceptere forfatterens religiøse, moralske og sproglige begrænsninger, så godt vi formår det. Det er ligesom at rejse til et fremmed land. Vi må opleve det på dets egne præmisser. Bibelen afspejler et langt historieførløb, som vi kalder 'åbenbaringshistorie'. Gud fortæller os gradvis, hvem han er. Denne gradvise selvåbenbaring afspejles i de bibelske tekster. Det klareste eksempel er, at den eneste sande Gud måtte acceptere, at være en gud blandt hundredvis af andre guder. Datiden havde et stort og meget udviklet gudeunivers, som netop i vor tid er gravet op af ruinerne i form af kileskrifter. Vi har i vor tid fundet det, man kunne kalde 'den kanaanæiske bibel', som også dukker op mange steder i GT. Derfor må den eneste sande Gud sige til Moses: mit navn er Jahve (2. Mos 3). Så kunne israelitterne skelne deres gud fra ægypternes og kanaanæernes guder. Historisk måtte Israels gud Jahve kæmpe mod alle sine konkurrenter i datiden. Denne problemstilling er den

røde tråd i stort set alle salmerne, som derfor bliver en slags trosbekendelse af Israels sande Gud, samtidig med, at forfatterens baggrund ofte er det hedenske gudeunivers.

Vi kan derfor kun møde den sande Gud, når vi møder ham i de bibelske tekster på forfatterens religiøse og sproglige baggrund. Det kræver ikke så lidt øvelse og viden. Vi må ligesom evangelisten Lukas for en stund forlade vor egen verden og "besøge" Israels verden, for det er kun dér, den sande Gud har åbenbaret, hvem han er. Gud ydmygede sig og blev menneske, jøde og ikke græker, romer eller dansker. At læse Bibelen på denne måde er derfor også at 'ydmyge' sig, dvs. glemme sig selv og gå ind i Guds verden. Det kan de enkelte mennesker kun gøre, når de får hjælp af ægte "skriftkloge", der kan oplyse dem om, hvordan Gud rent historisk har åbenbaret sig. Denne Guds historiske selvåbenbaring kan ikke sammenfattes systematisk i form af en dogmatik eller en katekismus, selvom de naturligvis kan hjælpe os til at forstå åbenbaringen; men en dogmatik eller katekismus må ikke erstatte Guds ord. Det er betydningen af det, vi kalder 'menneskevordelsen': Guds evige Ord blev et sandt menneske, en jøde.

Menneskevordelse skal forstås som en fremadskrivende menneskevordelse: Guds ord bliver mere og mere et menneske som os¹⁰. GT afspejler denne historiske dimension af menneskevordelsen. Det betyder bl.a., at Guds Ord er tilstede f.eks. i salmerne både som Gud og som os, der beder. Gud identificerer sig med salmisten, han tager hans stil, sprog og menneskelige problemer på sig. Derfor kan vi også identificere os med salmisten i vores forhold til den sande Gud.

Jeg vil afslutte denne undervisning om Herrens ord ved at citere afslutningen på Bibelen, nemlig Johannes Åbenbaring: I begyndelsen står der: "*Salig er den, der læser op, og de, som hører profetiens ord og holder fast ved det, der står skrevet i den*" (1,3). Og Johannes Åbenbaring (og Bibelen) slutter således: "*Se, jeg kommer snart. Salig er den, der holder fast ved denne bogs profetiske ord*" (22,7). Det er Jesus, der taler til Johannes og til os i kirken. Vi kaldes 'salige' to gange, når vi hører Johannes Åbenbaring. Begge gange omtales denne tekst som en 'bog'.

Den sidste bog i Bibelen skal ligesom de andre bøger læses op i kirken, så de troende kan lære at se både denne verden og den nye verden med Guds øjne. Selve ordet profeti betyder både i GT og NT Guds personlige tale til sit folk. Ordet handler ikke kun om fremtiden, men i allerhøjeste grad også om nutiden og den guddommelige verden, vi kun kan kende og komme til tro på, når Gud viser os den. Vi kan kun lære at leve i denne verden på den rigtige måde, når Gud viser os sandheden. Hele Bibelen er i denne forbindelse 'profetisk': Herrens ord, dvs. en åbenbaring. Teologisk taler vi derfor om en "åbenbaringshistorie". Det er den teologiske begrundelse for, at det er Bibelen og kun den, der er kirkens lærebog. Bibelen fortæller os, hvordan Gud ser på vor verden, så også vi kan se på verden med Guds øjne.

Denne forståelse af den Hellige Skrift kommer (igen) frem i liturgien efter 2. Vatikankoncil. Nu skal alle liturgiske handlinger indledes med en bibeltekst, og messen er opbygget med en første del, der eksklusivt er bygget op af bibeltekster fra både GT og NT, som vi kalder Ordets gudstjeneste.

09 11 2025, XVII

LM

APPENDIKS: SALME 8¹¹:

¹⁰ Sådan fremstiller Johannes det i Prologen (Joh. 1).

¹¹ Versnumrene er sekundære og ikke oprindelige. Et sted fortsætter den første linje i næste linje. V2 er delt op i to vers ved -. Jeg har delt salmen op i versenheder. Adskillelsen af to

- 2 Jahve, vor Herre! †
 hvor herligt er dit navn *
 over hele jorden!
- Jeg vil tilbede din majestæt
 over himlene *
 med børns og spædes mund.
- 3 Du har bygget en fæstning som bolig, †
 gjort dine modstandere tavse, *
 dine fjender og hævnere.
- 4 Når jeg ser din himmel, dine fingres værk, *
 månen og stjernerne, som du satte der,
 5 hvad er da et menneske, at du husker på det, *
 en menneskesøn, at du tager dig af ham?
 6 for du har gjort ham kun lidt ringere end guderne, *
 med herlighed og ære har du kronet ham.
- 7 Du har gjort ham til hersker over dine hænders værk, *
 alt har du lagt under hans fødder,
 8 får og okser i mængde, *
 selv de vilde dyr,
 9 himlens fugle og havets fisk, *
 alt, som færdes på havenes veje.
- 10 Jahve, vor Herre! †
 hvor herligt er dit navn *
 over hele jorden!